

Dzieńkowski, Tomasz / Gołub, Stanisław

Wyniki nadzorów archeologicznych przeprowadzonych w Chełmie w 1997 roku

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 3, 224-226

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TOMASZ DZIEŃKOWSKI, STANISŁAW GOŁUB

WYNIKI NADZORÓW ARCHEOLOGICZNYCH PRZEPROWADZONYCH W CHELMIE W 1997 ROKU

Nadzory archeologiczne w sezonie 1997 przeprowadzone w Chełmie przez firmę „Usługi Archeologiczne” objęły swoim zasięgiem:

1) teren Starego Miasta - ul. Reformacka, Podwalna, Strażacka, Lubelska, Ogrodowa i Zacisze (S. Gołub, A. Mazur, W. Ratajczyk 1997);

2) obszar położony w pobliżu kościoła i klasztoru oo. Reformatów - zbieg ulic: Reformackiej, Lwowskiej i Armii Krajowej (T. Dzieńkowski, S. Gołub, I. Jarszak, A. Mazur 1997; S. Gołub, A. Mazur 1997);

3) rejon ulicy Żwirki i Wigury 20 (S. Gołub 1997);

4) rejon Bielawina (północno-zachodnia dzielnica Chełma) - nadzory przy regulacji Uherki (S. Gołub, T. Dzieńkowski, A. Mazur 1997).

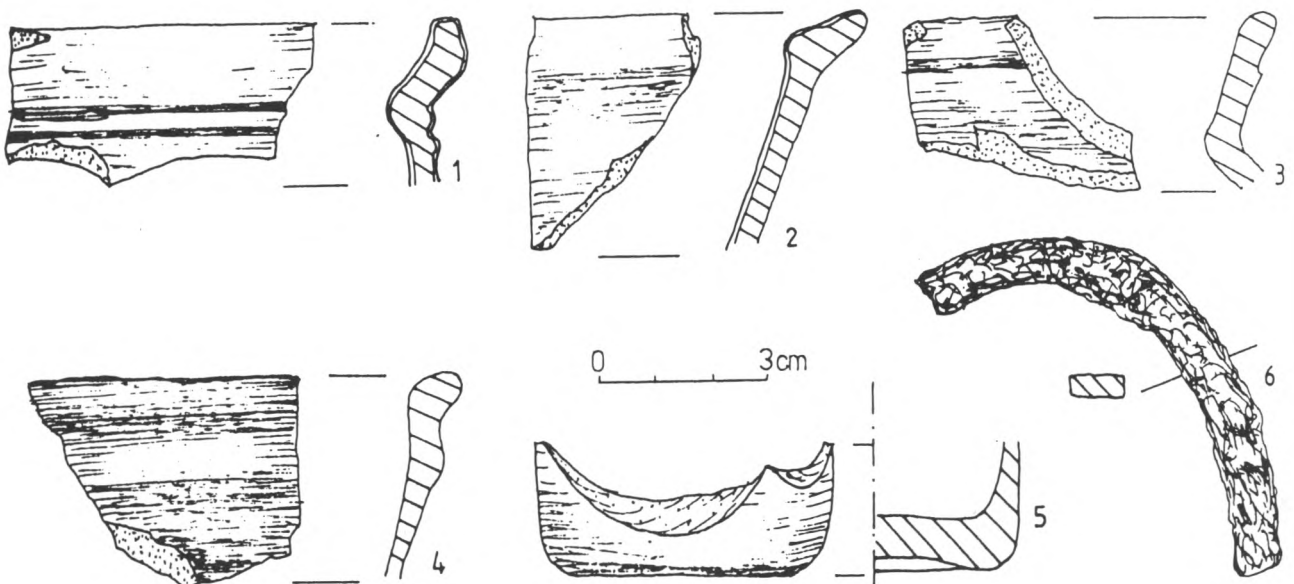
Prace prowadzone w centrum miasta pozwoliły na zaobserwowanie średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień osadniczych oraz obiektów ziemnych i fragmentów murów kamiennych i ceglanych. Takie intensywne ślady osadnicze zarejestrowano w wykopach usytuowanych w rejonie ulicy Reformackiej i Podwalnej. W oparciu o pisane źródła historyczne przypuszcza się, iż na tym terenie w XVI wieku przebiegały mury obronne wyznaczające obręb starego miasta, będącego zarazem kumulacją przestrzenną dla średniowiecznego i no-

wożytnego osadnictwa (B. Zimmer 1974, s. 41-42; S. Rudnik 1996, s. 222).

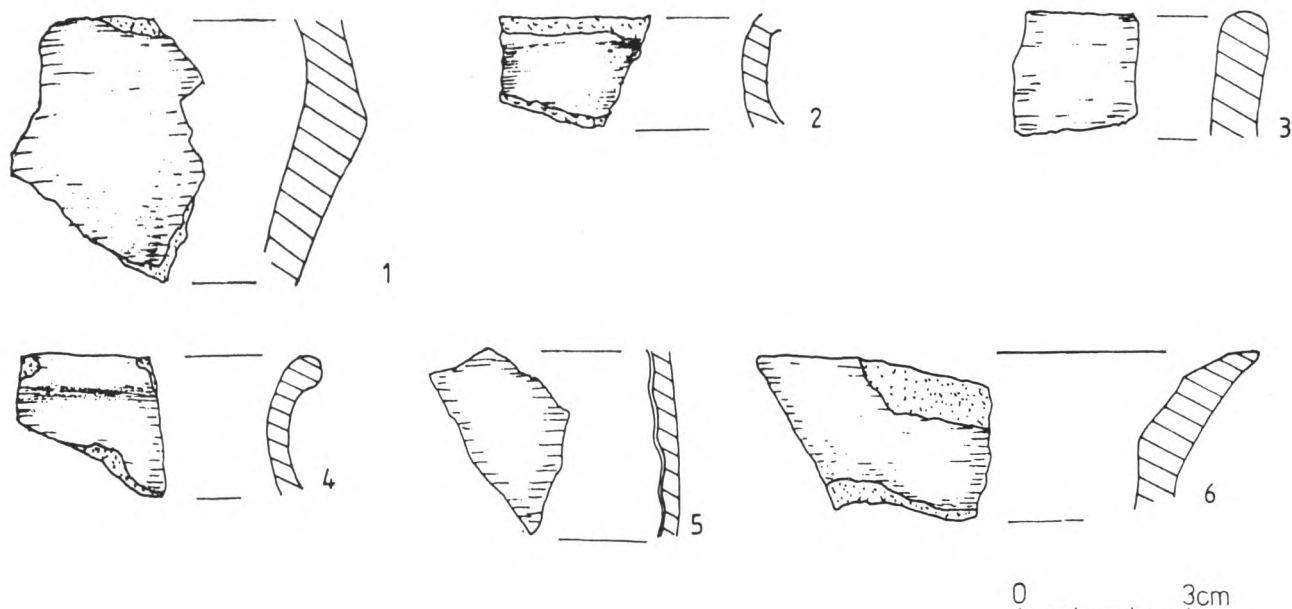
Niezwykle interesujące okazały się wyniki nadzorów usytuowanych u zbiegu ulic: Reformackiej, Lwowskiej i Armii Krajowej. W pierwszym etapie prac objęte obserwacją wykopy (odc. I-IV), leżące na wschód od zespołu sakralnego o.o Reformatów, wykazały istnienie nowożytnej warstwy kulturowej (XVI-XVII w.) w postaci czarno-brązowej ziemi o miąższości od 20 do 100 cm.

Obserwacja dalszych odcinków V-VII w okolicach bazaru warzywnego potwierdziła również obecność nowożytnej warstwy kulturowej i obiektów z XVI-XVII wieku (ryc.1). Nadzorowany teren położony poza murami miejskimi wykazał intensywne ślady osadnicze, które wstępnie można wiązać z rozwijającym się w tym okresie Przedmieściem Lwowskim, wykształconym na terenach należących do parafii rzymsko-katolickiej i zakonu pijarów, osiedlonych przy kościele Rozesłania Świętych Apostołów oraz późniejszą zabudową miejską skupiającą się opodal sakralnego zespołu Reformatów wybudowanego w latach 1743-1750 (S. Rudnik 1996, s. 223, 225).

Nieco inny charakter miały nadzory przeprowadzone w Chełmie - Bielawinie. Prace ziemne mające na celu

Ryc. 1. Chełm, ul. Reformacka - Armii Krajowej. Wybór zabytków z odcinka V: 1-4 - ceramika; 5 - szkło; 6 - żelazo (rys. A. Mazur).

Ryc. 2. Chełm-Bielawin, stan.10. Wybór ceramiki: 1, 2, 4, 6 - okres wpływów rzymskich; 3, 5 - wczesne średniowiecze (rys. A. Mazur).

uregulowanie biegu rzeki Uherki przeprowadzano w pobliżu XIV-wiecznej kamiennej wieży oraz stanowiska odkrytego w czasie badań AZP. Wyniki nadzorów na tym terenie pozwoliły na pozytywną weryfikację i poszerzenie zasięgu stanowiska 10 znanego z prac powierzchniowych (ryc. 2). Ponadto na obu brzegach rzeki stwierdzono występowanie warstwy kulturowej, a analiza źró-

deł archeologicznych i archiwalnych potwierdziła tezę o istnieniu starej przeprawy przez rzekę znanej jako „Stara Grobla” oraz wstępne datowane jej użytkowania od okresu wpływów rzymskich do nowożytności.

W trakcie nadzorów odkryto dwa nowe stanowiska (ślady osadnicze), które wprowadzono do ewidencji stanowisk AZP pod numerami: 146 i 147.

LITERATURA

- Dziękowski T., Gołub S., Jarszak I., Mazur A.
1997 *Dokumentacja z badań ratowniczych i nadzorów pod instalacje w rejonie ulic: Reformacka, Armii Krajowej, odcinki V-VII*, mps PSOZ Chełm.
- Gołub S.
1997 *Nadzory konserwatorsko-archeologiczne nad wykopami pod przyłączy elektroenergetyczne*, mps PSOZ Chełm.
- Gołub S., Dziękowski T., Mazur A.
1997 *Dokumentacja z nadzorów konserwatorsko-archeologicznych przy regulacji rzeki Uherki w Chełmie*, mps PSOZ Chełm.
- Gołub S., Mazur A.
1997 *Dokumentacja z nadzorów archeologicznych wykopów pod instalacje w rejonie ulic: Reformacka, Armii Krajowej, odcinki I-IV*, mps PSOZ Chełm.
- Gołub S., Mazur A., Ratajczyk W.
1997 *Dokumentacja z nadzorów archeologicznych wykopów pod instalację gazową*, mps PSOZ Chełm.
- Rudnik S.
1996 *Rozwój przestrzenny Chełma - tendencje historyczne i perspektywy*, [w:] *Chełm i Chełmskie w dziejach*, Chełm, s. 215-244.
- Zimmer B.
1974 *Miasto Chełm. Zarys historyczny*, Warszawa.

TOMASZ DZIENKOWSKI AND STANISŁAW GOŁUB

RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL SUPERVISION CARRIED OUT IN CHELM IN 1997

In the course of archaeological supervision in Chełm early Medieval and modern layers and features were revealed in Reformacka and Podwalna Streets. Traces of 16th and 17th century settlements were recorded east of the church and the Reformatory monastery connected with the so called Przedmieście Lwowskie.

During the supervision of regulation works on the river Uherka traces of an old water crossing place, which is mentioned in sources as the „Stara Grobla” (old dyke), were discovered. It is estimated that it functioned already at the time of the Roman Period, and continued to do so until modern times.

Usługi Archeologiczne Chełm